การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศในการสร้างพลเมืองตื่นรู้ สำหรับครูสังคมศึกษา

Media and Information Literacy Active Citizen Development of Social Studies Teachers

วิภาพรรณ พินลา[1*] (Wipapan Phinla)[1*]
วิภาดา พินลา[2*] (Wipada Phinla)[2*]

บทคัดย่อ

ในยุคสมัยที่โลกถูกเชื่อมโยงกันเป็นหนึ่งเดียวด้วยเทคโนโลยี และระบบทุนนิยมมีผลกระทบกับทุกพื้นที่ สื่อเป็นเครื่องมือหลักและถูกใช้อย่างทรงพลัง โดยเด็กและเยาวชนเป็นกลุ่มหลักที่ถูกเชื้อเชิญให้ได้สัมผัสความก้าวหน้าที่ทันสมัยนั้น ซึ่งอาจมาพร้อมกับการขาดทักษะการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศในการสร้างพลเมืองตื่นรู้ในสังคมยุคใหม่ได้ ดังนั้น ครูสังคมศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งที่ต้องมีความรู้ ทักษะ และเจตคติในการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ซึ่งมี 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ศึกษาค้นคว้าปัญหาสังคมศึกษา ขั้นที่ 2 สำรวจประเด็นปัญหาสังคมศึกษา ขั้นที่ 3 วิเคราะห์และนำเสนอตัวอย่างสื่อสังคมศึกษา และ ขั้นที่ 4 สร้างสรรค์เนื้อหาและผลิตสื่อสารสนเทศทางสังคมศึกษา โดยแต่ละขั้นตอนสามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเลือกใช้สื่อได้อย่างสร้างสรรค์ ปลอดภัย และเกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในอนาคตของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ, พลเมืองตื่นรู้, สังคมศึกษา

[1*] อาจารย์ ดร., สาขาการสอนศิลปศาสตร์ (การสอนสังคมศึกษา) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000, อีเมล : phinla_89@hotmail.com
[2] อาจารย์ ดร., สาขาการสอนศิลปศาสตร์ (การสอนสังคมศึกษา) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000, อีเมล : proud_phin@outlook.com
[1*] Lecturer Dr., Teaching Liberal Art Program (Teaching Social Studies) Faculty of Education. Thaksin University, Songkhla 90000, Thailand, E-mail : phinla_89@hotmail.com
[2] Lecturer Dr., Teaching Liberal Art Program (Teaching Social Studies) Faculty of Education. Thaksin University, Songkhla 90000, Thailand, E-mail : proud_phin@outlook.com
[*] Corresponding author : E-mail address : phinla_89@hotmail.com
Received: December 27, 2020; Revised: June 6, 2021; Accepted: June 12, 2021

Abstract

In the era where every corner of the world connected as one by technology as well as impact from capitalism wave, media is the main and powerful tool that is largely used by children and youth to experience this cutting tool. As a result, this use by young generation might not be with media and information literacy to develop active citizen in this new world. Therefore, Social studies teachers play important roles and need to equip with knowledge, skills and attitude towards media and information literacy in order to apply this in Social Studies class. To do so, there are 4 steps: 1. searching for problems in Social Studies 2. observing the problems in Social Studies 3. analyzing and presenting examples of Social Studies media, and 4.creating Social Studies content and media. In each step, the teachers should encourage learners to safely select the media that is useful to their future effectively.

Keywords : Media and information literacy, Active citizen, Social studies

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์เป็นสังคมบริโภคนิยมบุคคลต่างได้รับเนื้อหาและข่าวสารอย่างมากมายจากสื่อหลากหลายชนิดทั้งสื่อมวลชน ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต นิตยสาร หนังสือพิมพ์ และสื่อบุคคล รวมถึงสารเพื่อการโน้มน้าวใจต่าง ๆ ที่ปรากฏในโฆษณาตรงและโฆษณาแฝง ซึ่งมีอิทธิพลต่อทักษะการคิดในการตัดสินใจจากการรับข้อมูลข่าวสารและสารสนเทศที่มีอยู่อย่างหลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเด็กและเยาวชน เนื่องจากในวัยนี้เป็นช่วงของการเรียนรู้ด้านการดำเนินชีวิตที่สามารถกระตุ้นการรับรู้ และดึงดูดความสนใจจากเด็กและเยาวชนได้เป็นอย่างมาก จึงอาจทำให้เกิดพฤติกรรมที่คล้อยตามกระแสนิยม หรือเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์จากสื่อ จนอาจตกเป็นเหยื่อของสื่อและสารสนเทศที่หวังผลประโยชน์และขาดจรรยาบรรณในการนำเสนอได้ ดังนั้น ครูผู้สอนสังคมศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องมีความรู้ ทักษะ และเจตคติในการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ

นำความรู้ ทักษะ และเจตคติไปประยุกต์ใช้ในการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศในการสร้างพลเมืองตื่นรู้ในสังคมต่อไป

ความหมายของการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ

การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ เกิดขึ้นจากความสนใจของผู้เรียนที่ได้รับการฝึกปฏิบัติวิธีการใช้การวิเคราะห์ การตีความ จากข่าวสารหลายแหล่ง จนมีความชำนาญโดยไม่ตกเป็นทาสเสพติดสื่อจนเกิดพฤติกรรมเสี่ยง นอกจากนี้ได้มีนักการศึกษาและนักวิชาการได้อธิบายความหมายของการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศไว้หลากหลาย เช่น พรทิพย์ เย็นจะบก (2552 : 66) และสถาบันสื่อเด็กและเยาวชน (2560 : 97) กล่าวว่าการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ หมายถึง ความสามารถในการวิเคราะห์วิจารณ์และประเมินค่าสื่อ ความสามารถในการเข้าถึงสื่อ นำเสนอสื่อในแบบฉบับของตนเอง และผลิตสื่อเพื่อสื่อสารได้หลายรูปแบบนอกจากนี้การรู้เท่าทันสื่อยังหมายรวมถึงกิจกรรมทางการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการวิเคราะห์วิจารณ์และสร้างโอกาสในการเข้าถึงสื่อ ซึ่งสอดคล้องกับ บุพผา เมฆศรีทองคำ (2552 : 117) ; อัษฎา พลอยโสภณ และมฤษฎ์ แก้วจินดา (2559 : 53) และวิลาสินี พิพิธกุล (2556 : 64) กล่าวว่าการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ หมายถึง ความสามารถของแต่ละบุคคลในการเข้าถึง เข้าใจ ตีความ ประเมินและสร้างเนื้อหาสื่อในรูปแบบที่หลากหลายด้วยความตระหนักถึงผลกระทบของสื่อโดยไม่ถูกครอบงำจากสื่อ และสามารถเสริมสร้างพลังอำนาจของตนเพื่อให้สามารถใช้สื่อเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้และการดำรงชีวิตของทั้งต่อตนเองครอบครัว ชุมชนและสังคม ตลอดจนในความหมายของ แพรวพรรณ อัคคะประสา (2557 : 98) ; นิธิดา วิวัฒน์พาณิชย์ (2558 : 211) และ ธีรพัฒน์ วงศ์คุ้มสิน (2562 : 135) กล่าวว่าการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ หมายถึง การที่บุคคลมีความสามารถในการอ่านสื่ออย่างเข้าใจสามารถวิเคราะห์ประเมินค่าตีความนัยยะแฝงในสื่อโดยไม่ถูกหลอกหรือถูกครอบงำ ซึ่งจากความหมายของการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ สรุปได้ว่า ความสามารถและทักษะในการใช้สื่อและสารสนเทศ เพื่อรับ-ส่งสารอย่างมีประสิทธิภาพ เข้าใจวิธีเลือกเก็บรวบรวมข้อมูลความรู้ที่สร้างสรรค์และเกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ได้ โดยการที่เราไม่หลงเชื่อเนื้อหาที่ได้อ่าน ได้ยิน ได้ฟัง แต่สามารถคิดวิเคราะห์ สงสัย และรู้จักตั้งคำถามว่า สิ่งนั้นจริงหรือไม่จริง ใครเป็นคนให้ข้อมูลเขาต้องการสื่ออะไร หรือมีจุดมุ่งหมายแอบแฝงหรือไม่

องค์ประกอบสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษา

การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศมีหลักการเบื้องต้น ในการทำความเข้าใจสื่อสารสนเทศและเนื้อหาสารที่สื่อสารสนเทศผลิตขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์สื่อสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ จากการตั้งคำถามกับสื่อสารสนเทศบนพื้นฐานของหลักการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้รับสารเกิดการตระหนักว่า ใครเป็นผู้ส่งสาร สารนั้นถูกส่งออกมาอย่างไร ด้วยข้อความ ภาพ หรือเสียง สารนั้นมีนัยอย่างไร ผู้ส่งสารนั้นส่งสารออกมาด้วยจุดประสงค์อะไร ซึ่งเป็นทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หรือการคิดด้วยปัญญาที่สามารถวิเคราะห์และวิพากษ์ด้วยเหตุผลที่ถูกต้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กฤษณา ชาวไทย, 2556 : 49) สรุปได้ 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การเป็นเจ้าของสื่อ 2) รูปแบบสื่อ 3) ผู้ชมผู้ใช้หรือผู้บริโภคสื่อ 4) เนื้อหาและสารจากสื่อ 5) วัตถุประสงค์ของผู้ผลิตเนื้อหาหรือสาร ตลอดจน สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน [สสย.] (ม.ป.ป.) ได้กำหนดแนวคำถามเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ใช้ในการศึกษาการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศในรูปแบบของแนวคิดหลัก 5 ประการ (Key concept) ดังนี้

1. สื่อนี้ใครเป็นเจ้าของ สื่อทั้งหลายล้วนแต่ถูกสร้างขึ้นโดยมีเจ้าของมีเป้าหมายการสื่อสารที่ชัดเจนโดย ใช้เทคนิคกลวิธีบางอย่าง เช่น มุมกล้อง สี เสียง หรือการตัดต่อในการนำเสนอเนื้อหาสาร

2. สื่อนี้มีรูปแบบการนำเสนออย่างไร ลักษณะการนำเสนอมีผลต่อการสร้างความรับรู้และสร้างความเป็นจริง เช่น ถูกนำเสนอในรูปแบบของการเล่าข่าว การสัมภาษณ์ยืนยันการใช้จริง ใช้การ์ตูน เพื่อเลือกการนำเสนอให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย

3. สื่อนี้ต้องการสื่อสารกับใคร หลากหลายรูปแบบการนำเสนอแตกต่างกันไปตามกลุ่มเป้าหมายเช่น เด็กจะใช้สื่อการ์ตูนหรือเด็กในรุ่นราวคราวเดียวกันเพื่อสร้างความเป็นกันเองในการโน้มน้าวความสนใจ วัยรุ่นจะใช้ภาพเคลื่อนไหวและเพลงสนุกสนาน ใช้สีสันสดใส เป็นต้น

4. สื่อต้องการทำให้รับรู้และรู้สึกอย่างไร มีอะไรไม่ถูกนำเสนอบ้าง บางสื่อพยายามนำเสนอข้อมูลด้านเดียวเช่นโฆษณาการทำศัลยกรรม นำเสนอคุณค่าความสำคัญของการสวยหล่อ โดยไม่นำเสนอคุณค่าด้านอื่นของความเป็นคนที่ไม่ต้องสวย หล่อก็มีคุณค่าและทำประโยชน์ ทำงานในสังคมได้

5. สื่อหวังผลทำให้เราเชื่อหรือทำอะไร การทำสื่อทุกอย่างหวังผลเสมอ เช่นนักการตลาดทำเพื่อหวังผลกำไร นักการเมืองหวังคะแนนนิยม หรือเพื่อประชาสัมพันธ์

โตมร อภิวันทนากร (2552 : 18-23) ได้เสนอแกนความคิดหลักในการเรียนรู้เท่าทันสื่อที่ควรยึดเป็นหลักในการจัดการเรียนรู้มีดังนี้

1. ไม่มีความบังเอิญในสื่อแต่มีความจงใจของผู้ผลิต โดยการกระตุ้นความต้องการของผู้บริโภคสื่อได้ ฉะนั้นทุกสิ่งที่เรารับรู้จากสื่อจึงเป็นความจงใจของผู้ผลิต ที่ต้องการให้สื่อนั้นสร้างความรู้สึกและพฤติกรรมตามที่เจ้าของสื่อคาดหวัง

2. สื่อใช้กลวิธีต่าง ๆ ทำให้จดจำและเข้าใจตามที่สื่อต้องการ โดยเป็นภาษาที่สื่อใช้ในการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวให้เราเกิดความรู้สึกคล้อยตามและจดจำเข้าไปถึงแก่นความรู้สึกที่ลึกที่สุดในใจ ซึ่งอยู่เหนือความคิดแบบมีเหตุผล จนกระทั่งเราเกิดความเข้าใจและเชื่อตามที่สื่อนั้นต้องการ

3. การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่ต่างกันทำให้เราอ่านสื่อขาดและรู้ทันมากยิ่งขึ้น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นบนพื้นฐานประสบการณ์หลากหลาย ทำให้เห็นมุมมองที่กว้างขวางรอบด้านขึ้น อันเป็นจุดแข็งของการคิดวิเคราะห์ร่วมกัน และเป็นวิธีที่ช่วยให้เราสามารถตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเช่นกัน

4. มีค่านิยมและทัศนคติแฝงมากับสื่อด้วย โดยสื่อทุกสื่อจะใช้ความเชื่อความคิดของคนส่วนใหญ่มาโน้มน้าวและเข้าถึงผู้รับ ฉะนั้นการวิเคราะห์ค่านิยมและทัศนคติแฝงและฝึกหัดประเมินสิ่งที่สื่อบอก (แทนที่จะยอมรับง่าย ๆ ว่าสิ่งที่เราเห็นในสื่อนั้นเป็นเรื่องจริงทั้งหมด)

5. เจตนาของสื่อคือผลประโยชน์และอำนาจ โดยสื่อยังมีศักยภาพในการสร้างกระแสดึงดูดความสนใจของผู้คนกับบางเหตุการณ์ที่สื่อเป็นผู้กำหนดวาระนั้นขึ้น การกระทำดังกล่าวเป็นการใช้อำนาจในเชิงควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมทั้งโดยความตั้งใจและไม่ตั้งใจ

นิธิดา วิวัฒน์พาณิชย์ (2558 : 212) ได้เสนอองค์ประกอบของการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์เป็นหลักในการจัดการเรียนรู้มีดังนี้

1. ความตระหนัก หมายถึง การที่บุคคลมีความสามารถรับรู้อย่างมีสติเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของตนเองและผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์

2. เข้าใจ หมายถึง การที่บุคคลสามารถเข้าใจธรรมชาติและสภาพของความเป็นสื่อสังคมออนไลน์และเข้าใจว่าข้อมูลต่าง ๆ ถูกสร้างขึ้นและนำเสนอด้วยความเจตนาเสมอ

3. วิเคราะห์ หมายถึง การที่บุคคลสามารถแยกแยะองค์ประกอบของสื่อตีความนัยยะที่แฝงอยู่ในสาร ทราบจุดประสงค์และกลุ่มเป้าหมายของสื่อนั้น

4. ประเมิน หมายถึง การที่บุคคลสามารถประเมินคุณค่าของสื่อสังคมออนไลน์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล สามารถเชื่อมโยงเนื้อความในสื่อสังคมออนไลน์กับบริบทอื่นๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ค่านิยม ฯลฯ

จากองค์ประกอบสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษาสามารถสังเคราะห์ความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษาจาก Didin Saripudin, Kokom Komalasari and Diana Noor Anggraini (2020 : 371) ; Christine McWhorter (2020 : 146); Shanedra D. Nowell (2019 : 117); Dorotea Frank Kersch (2019 : 38); Jason Harshman (2017 : 71) ที่ครูสังคมศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนสรุปได้ในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 องค์ประกอบสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษา

รายการ	แนวคิด/ทฤษฎี จากนักวิชาการและนักการศึกษา					วิธีการจัดการเรียนรู้สำหรับครูสังคมศึกษา	ตัวอย่างคำถามในรายวิชาสังคมศึกษา
	Didin Saripudin, Kokom Komalasari and Diana Noor Anggraini (2020 : 371)	Christine McWhort-er (2020 : 146)	Shanedra D. Nowell (2019 : 117)	Dorotea Frank Kersch (2019 : 38)	Jason Harsh man (2017 : 71)		
การเปิดรับสื่อและสารสนเทศในด้านของประสาทสัมผัส	✓	✓		✓	✓	1. การเปิดรับสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษา : ครูสังคมศึกษาต้องแยกความคิดและอารมณ์ออกจากกันของประสาทสัมผัส หู ตา จมูก ลิ้น สัมผัสที่มากระทบของเราในฐานการรู้สึกตัว บนเส้นทางของสติ สมาธิ ปัญญา	- เห็นอะไรบ้างจากการนำเสนอของสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษา - การรับรู้ผ่านการสัมผัสจากสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษาเป็นอย่างไรบ้าง - การรับรู้ผ่านการดมกลิ่นจากสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษาเป็นอย่างไรบ้าง - การรับรู้ผ่านการชิมรสสัมผัสจากสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษาเป็นอย่างไรบ้าง - รู้สึกอย่างไรต่อการนำเสนอสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษานั้น - อะไรเป็นสิ่งที่สื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษาสร้างขึ้น

การแยกแยะองค์ประกอบในการนำเสนอของสื่อว่ามีวัตถุประสงค์อะไร	✓	✓	✓		✓	2. การวิเคราะห์สื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษา : ครูสังคมศึกษาต้องแยกแยะองค์ประกอบในการนำเสนอของสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษาทั้งวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย ผลกระทบ การนำเสนอข้อมูล และบริบททางสังคม	- วัตถุประสงค์ของสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษาคืออะไร - กลุ่มเป้าหมายของสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษามีอะไรบ้าง - สิ่งที่สื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษานำมาเสนอส่งผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างไร - รูปแบบการนำเสนอของสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษาคืออะไร - ข้อมูลที่นำมาเสนอเป็นข้อเท็จจริงหรือความเห็นอย่างไร - ปัจจัยเกี่ยวกับบริบททางสังคม ศีลธรรม ประวัติศาสตร์ ประเพณี ค่านิยม ที่สื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษานำเสนออยู่ในกรอบของจรรยาบรรณหรือไม่ ส่งเสริมคุณธรรมให้กับสังคมหรือไม่
การตีความสื่อหลังจากเปิดรับสื่อไปแล้ว เพื่อทำความเข้าใจในสิ่งที่สื่อและสารสนเทศที่นำเสนอ	✓	✓	✓	✓	✓	3.การเข้าใจสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษา : ครูสังคมศึกษาทำความเข้าใจในสิ่งที่สื่อนำเสนอ ซึ่งผู้รับสารแต่ละบุคคลจะมีความเข้าใจสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษาได้ไม่เหมือนกัน ในการตีความขึ้นอยู่กับประสบการณ์ พื้นฐานการศึกษา คุณสมบัติในการเรียนรู้	- ประเภทของสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษามีอะไรบ้าง - คุณสมบัติสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษานั้นเป็นอย่างไร - รู้จักที่ของมาข้อมูลสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษานั้นอย่างไร - ศึกษาที่มาของข้อมูลสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษานั้นจากแหล่งเรียนรู้อะไรบ้าง - ควรเชื่อ/ไม่ควรเชื่อที่มาของข้อมูลสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษานั้นหรือไม่อย่างไร

ผู้รับสาร ควรที่จะ ทำการ ประเมิน ค่าสิ่งที่ สื่อและ สารสนเทศ นำมา เสนอว่ามี คุณภาพ และคุณค่า มากน้อย เพียงไร	✓	✓	✓	✓	✓	4.การประเมินค่าสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษา : ครูสังคมศึกษาควรประเมินค่าสิ่งที่สื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษานำสนอว่ามีคุณภาพและคุณค่ามากน้อยเพียงใด ไม่ว่าจะเป็นด้านเนื้อหา วิธีนำเสนอเทคนิคที่ใช้:	- มีวิธีนำเสนอเทคนิคในเนื้อหาจากสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษาในรูปแบบใดได้บ้าง -สื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษาได้ใช้เทคนิคอะไรก่อให้เราเกิดความสนใจความพอใจขึ้นหรือทำให้หลงเชื่อไปโดยขาดการวิเคราะห์อย่างถ่องแท้
ประเมิน ค่าและ สารสนเทศ ได้ โดย ใช้องค์ ปัญญาที่ เกิดทั้งใน และนอก ห้องเรียน เพื่อ สร้างสรรค์ สังคมต่อ ไป	✓		✓	✓	✓	5.การใช้สื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษาให้เกิดประโยชน์ : ครูสังคมศึกษานำสิ่งที่วิเคราะห์ไปใช้ประโยชน์โดยรู้จักการเลือกรับสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษาเป็นตลอดจนสามารถส่งสารต่อได้ อีกทั้งมีปฏิกิริยาตอบกลับสื่อได้อย่างมีคุณภาพและสร้างสรรค์	- ต่อยอดองค์ความรู้จากสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษาได้ด้วยวิธีการใดบ้าง - สามารถใช้สื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษาให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไร - ประยุกต์ใช้สื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษาในชีวิตประจำวันอะไรบ้าง - แนวทางการนำสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษาไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดคืออะไร

องค์ประกอบสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษา สรุปได้ว่า การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษามี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การเปิดรับสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษา 2) การวิเคราะห์สื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษา 3) การเข้าใจสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษา 4) การประเมินค่าสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษา และ 5) การใช้สื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษาให้เกิดประโยชน์ ดังนั้นครูสังคมศึกษาจึงต้องให้ความสำคัญในการผลิตสื่อตามวัตถุประสงค์เฉพาะกิจ โดยมีการวางแผนจัดการเพื่อใช้สื่อ ภาพ และเสียงให้เหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ตลอดจนผลิตสื่ออย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม จึงจะทำให้เกิดองค์ความรู้การรู้เท่าทันสื่อที่ต้องการ

ลักษณะของกิจกรรมในการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษา

ลักษณะของกิจกรรมในการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศในปัจจุบัน ครูผู้สอนต้องส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่ฝึกให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ ข้อมูลข้อเท็จจริงที่แฝงมากับสื่อ การประเมินคุณภาพของสื่อ และสามารถสร้างสรรค์สื่อออกมาได้ เพื่อสามารถนำมาพัฒนาเป็นทักษะการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ (Center for Media Literacy, 2008 : 3 ; พรทิพย์ เย็นจะบก, 2552 : 121 ; แพรวพรรณ อัคคะประสา, 2557 : 45 ; อุษา บิกกิ้นส์, 2555 : 86 ; ศรีดา ตันทะอธิพานิช, 2555 : 32 ; ปวีณา มะแซ, 2561 : 47) จึงสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณอย่างแท้จริง ซึ่งมีผู้เสนอกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศสรุปได้ดังนี้

ประพรรธน์ พละชีวะ, อังคนา กรัณยาธิกุล, ดนุชา สลีวงศ์, เลอลักษณ์โอทกานนท์ (2560 : 27-28) ได้เสนอลักษณะของกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศมีดังนี้

1. กิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อที่ได้นำมาใช้กับผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โดยแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อยประมาณ 5-8 คน ให้ผู้เรียนมีทั้งเพศชายและหญิงกลุ่มละเท่า ๆ กัน โดยอาจมีการคละความรู้ความสามารถและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สมาชิกในกลุ่มเดียวกัน

2. กิจกรรมที่นำมาใช้นั้นจะเป็นกิจกรรมสถานการณ์จำลอง เพื่อให้ผู้เรียนได้สวมบทบาท จากการเรียนรู้บทบาทของผู้สร้างสรรค์สื่อและบทบาทของผู้บริโภคสื่อ และมีกรณีศึกษาในกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้ร่วมกันตัดสินใจแก้ปัญหาหรือหาทางออก โดยการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่มย่อย

3. การทำกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อสามารถใช้เทคนิคการระดมสมองเข้ามาช่วยเพื่อให้ผู้เรียนร่วมกันเสนอความคิด โดยไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์และหาข้อสรุปร่วมกันภายในเวลาที่จำกัด

4. การทำกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อสามารถใช้แผนผังความคิด (Mind Mapping) ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนระดมสมองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนมองเห็นความเชื่อมโยง

ของข้อมูลต่าง ๆ รวมทั้งได้ใช้ความสามารถทางศิลปะตกแต่งระบายสีแผนผังความคิดให้สวยงามเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนในวัยนี้ชื่นชอบ

5. การทำกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนจะได้สร้างสรรค์ผลงานที่ได้จากการทำกิจกรรมกลุ่ม หรือผลงานที่ได้ภายหลังการทำกิจกรรมในกลุ่มย่อย เพื่อนำเสนอข้อมูลหรือผลงานนั้นแก่เพื่อนร่วมชั้นเรียน และเปิดโอกาสให้เพื่อนร่วมชั้นเรียนได้สอบถาม และแลกเปลี่ยนร่วมกันในชั้นเรียน

6. ครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรม โดยจัดเตรียมอุปกรณ์ให้แก่ผู้เรียน และคอยชี้แนะแนวทางและให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับกรณีศึกษาต่าง ๆ แก่ผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น ครูผู้สอนจึงต้องช่วยอธิบายขยายความกรณีศึกษานั้น ๆ ที่ผู้เรียนยังไม่เข้าใจ

ลักษณะของกิจกรรมในการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. การทำกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ โดยผู้เรียนแยกแยะข้อมูลข่าวสารปัญหาและสถานการณ์รอบตัว วิพากษ์วิจารณ์และประเมินสถานการณ์รอบตัวด้วยหลักเหตุผล และข้อมูลที่ถูกต้อง รับรู้ปัญหา สาเหตุของปัญหา หาทางเลือกและตัดสินใจในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ในสังคมต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ฯลฯ

2. การทำกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมค้นพบความรู้หรือสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยผู้เรียนทำกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้โอกาสผู้เรียนแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ข่าวสาร เหตุการณ์ สถานการณ์หรือประสบการณ์ของผู้เรียน และกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้สืบค้นหรือศึกษาค้นคว้า คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อบุคคล สื่ออิเล็กทรอนิกส์และโทรคมนาคม สื่อกิจกรรม และแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

3. การทำกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อโดยใช้เกม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ครูสังคมศึกษานำเกมเข้าบูรณาการในการเรียนการสอนสังคมศึกษา ซึ่งใช้ได้ทั้งในขั้นการนำเข้าสู่บทเรียน การสอน การมอบหมายงานและหรือขั้นการประเมินผล

จากการให้ผู้เรียนเล่นเกมตามกติกา และนำเนื้อหาและข้อมูลของเกม พฤติกรรมการเล่น วิธีการเล่น และผลการเล่นเกมของผู้เรียนมาใช้ในการอภิปรายเพื่อสรุปการเรียนรู้ในเรื่องที่ได้เรียนไปแล้ว เช่น เกมจับคู่ แยกประเภท จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับ วางภาพต่อปลาย (Domino) เกมศึกษารายละเอียดของภาพ (Lotto) ภาพตัดต่อ (Jig-saw puzzle)

4. การทำกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อโดยใช้กรณีศึกษา ครูสังคมศึกษาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้อ่านกรณีตัวอย่างที่ต้องการศึกษา จากนั้นให้ผู้เรียนวิเคราะห์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือแนวทางแก้ปัญหาภายในกลุ่ม แล้วนำเสนอความคิดเห็นต่อผู้เรียนทั้งหมด เป็นวิธีการที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนฝึกฝนการเผชิญและแก้ปัญหา ตลอดจนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ และเรียนรู้ความคิดของผู้อื่นด้วยการเก็บข้อมูลและทำความเข้าใจเนื้อเรื่อง วิเคราะห์สถานการณ์ กำหนดทางเลือกนำเสนอกรณีศึกษา เป็นต้น

5. การทำกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อโดยใช้แผนผังความคิด ครูสังคมศึกษาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนออกแบบแผนผังความคิด เพื่อนำเสนอความคิดรวบยอด และความเชื่อมโยงกันของกรอบความคิด โดยการใช้เส้นเป็นตัวเชื่อมโยงอาจจัดทำเป็นรายบุคคลหรืองานกลุ่ม แล้วนำเสนอผลงานต่อผู้เรียนอื่น ๆ จากนั้นเปิดโอกาสให้ผู้เรียนคนอื่นได้ซักถามและแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม เช่น แผนผังความคิดการเลือกซื้อผัก ผลไม้ อาหารกระป๋อง จากตลาดสด ฯลฯ

6. การทำกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อโดยใช้การวิเคราะห์วีดิโอ ครูสังคมศึกษาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ดูวีดิโอ 5-20 นาที แล้วให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นหรือสะท้อนความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ได้ดูอาจโดยวิธีการพูดโต้ตอบกันการเขียนหรือการร่วมกันสรุปเป็นรายกลุ่ม เป็นการสร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วม และการเจรจาโต้ตอบที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับครูผู้สอนและเพื่อนในชั้นเรียน เช่น การวิเคราะห์โฆษณาสินค้าชวนเชื่อ การวิเคราะห์บทเพลงชวนเชื่อในประเด็นต่าง ๆ ที่นำไปสู่ค่านิยมแบบใหม่ ฯลฯ

7. การทำกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อโดยใช้การโต้วาที ครูสังคมศึกษาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดให้ผู้เรียนได้นำเสนอข้อมูลที่ได้จากประสบการณ์และการเรียนรู้เพื่อยืนยันแนวคิดของตนเองหรือกลุ่ม เป็นวิธีการสอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียน

เกิดกระบวนการเรียนรู้ เกิดการพัฒนาทักษะด้านการคิด การวิเคราะห์ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นเพื่อค้นหาคำตอบ ระดมความคิดร่วมกัน ฝึกการค้นคว้าหาความรู้และการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เช่น การโต้วาทีญัตติ สินค้าไทยดีกว่าสินค้าต่างประเทศ สินค้าถูกดีกว่าสินค้าแพง แบรนด์สินค้าไทยไฉไลกว่าแบรนด์สินค้าเมืองนอก ฯลฯ

8. การทำกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อโดยใช้การเขียนจดหมายข่าว ครูสังคมศึกษาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนร่วมกันผลิตจดหมายข่าว อันประกอบด้วย บทความ ข้อมูลสารสนเทศ ข่าวสาร และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วแจกจ่ายไปยังบุคคลอื่น ๆ เป็นวิธีที่ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการเขียน ฝึกเรียบเรียงความคิด ตลอดจนทำให้ได้ความรู้เพิ่มเติม และเป็นการพัฒนาความสามารถและบุคลิกภาพ ทำให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตัวเองในการแสดงความรู้สึกและแนวคิดที่มีประสิทธิภาพในอนาคต เช่น การเขียนจดหมายข่าวสื่อสังคมออนไลน์กับภัยคุกคาม สังคมออนไลน์กับพฤติกรรมรุนแรงในกลั่นแกล้ง รังแกผู้อื่นทั้งทางวาจาและร่างกายในโรงเรียน ฯลฯ

9. การทำกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อโดยใช้ประสบการณ์ของผู้เรียน ครูสังคมศึกษาจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมเพื่อนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจเชิงนามธรรม ที่เน้นการปฏิบัติ หรือเน้นการฝึกทักษะ สามารถใช้จัดการเรียนการสอนได้ทั้งเป็นกลุ่ม และเป็นรายบุคคล หลักการสอน คือ ครูสังคมศึกษามีการวางแผนจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนมีประสบการณ์จำเป็นต่อการเรียนรู้ โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนสะท้อนความคิด อภิปราย สิ่งที่ได้รับจากสถานการณ์นั้นเป็นสำคัญ เช่น การเลือกซื้อสินค้าและบริการในออนไลน์ หรือสินค้าแฟชั่นค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไป ความคุ้มค่าในการใช้ประโยชน์ สิ่งใดคือสิ่งจำเป็น (Need) สิ่งใดคือสิ่งที่อยากได้จากความต้องการ (Want) ฯลฯ

10. การทำกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อโดยการทำโครงงาน ครูสังคมศึกษาจัดกิจกรรมกลุ่มหรือกิจกรรมเดี่ยวก็ได้ ให้พิจารณาจากความยาก-ง่าย และความเหมาะสมของโจทย์งาน และคุณลักษณะที่ต้องการพัฒนา วางแผนและกำหนดเกณฑ์อย่างกว้าง ๆ แล้วให้ผู้เรียนวางแผนดำเนินการศึกษาค้นคว้าข้อมูลด้วยตนเอง โดยครูสังคมศึกษามีบทบาทเป็นผู้ให้คำปรึกษา จากนั้นให้ผู้เรียนนำเสนอแนวคิดการออกแบบชิ้นงาน พร้อมให้เหตุผลประกอบจากการค้นคว้า และครูพิจารณา

ร่วมกับการอภิปรายในชั้นเรียน เช่น โครงงานการสำรวจสื่อออนไลน์ประโยชน์เยอะภัยร้ายแยะ การสำรวจดัชนีรู้เท่าทันสื่อออนไลน์โควิด-19 เทคนิครู้ทันสื่อ รู้ทันข่าว รู้วิธีอ่านข่าว ฯลฯ

จากลักษณะของกิจกรรมในการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษา สรุปได้ว่า ครูสังคมศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาทั้ง 5 สาระการเรียนรู้ได้ทั้งในและนอกห้องเรียน ตลอดจนสามารถบูรณาการใช้กับชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาในการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ

การจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาในการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ สิ่งที่ครูสังคมศึกษาต้องให้ความสำคัญคือ การออกแบบขั้นตอนหรือกระบวนการกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศที่ต้องคำนึงถึงลักษณะของผู้เรียน ทั้งลักษณะเชิงกายภาพ เช่น เพศ อายุ รวมถึงประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ความแตกต่างทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมต่าง ๆ Dorotea Frank Kersch (2019 : 38) ที่ใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการออกแบบกิจกรรม Teemu Valtonen, Matti Tedre, Kati Mäkitalo and Henriikka Vartiainen (2019 : 21); Robin Kabha (2019 : 1288); Dong-shin Shin (2018 : 13); Aim Abdulkarim1, Neiny Ratmaningsih and Diana Noor Anggraini (2018 : 46); ซึ่งผู้เขียน และคณะ สามารถสรุปขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาในการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ ได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาค้นคว้าปัญหาสังคมศึกษา (Search for problem in social studies) โดยสร้างความตระหนักรู้และเห็นปัญหา จากการที่ครูสังคมศึกษาแบ่งกลุ่มผู้เรียน 5-6 คน และให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าประเด็นปัญหาทางสังคมศึกษาที่มีผลกระทบทางจริยธรรมต่อสังคมในประเด็นที่ถนัดและสนใจ

ขั้นที่ 2 สำรวจประเด็นปัญหาสังคมศึกษา (Observe problem in social studies) โดยสำรวจประเด็นปัญหาที่มีสื่อเป็นสาเหตุหลัก จากการให้ผู้เรียนศึกษาตัวอย่างรายการข่าว ละคร โฆษณา เกมโชว์ทางโทรทัศน์ จากนั้นให้ผู้เรียนวิพากษ์และอภิปรายตัวอย่างรายการข่าว ละคร โฆษณา เกมโชว์ที่ได้ชมทางโทรทัศน์ว่าผู้เรียนมีความรู้สึกอย่างไรต่อสื่อและสารสนเทศสังคมศึกษาที่ได้รับชมไป

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์และนำเสนอตัวอย่างสื่อสังคมศึกษา (Analyze and present example of social studies media) โดยปฏิบัติการรู้เท่าทันสื่อจากการที่ครูสังคมศึกษาให้ผู้เรียนวิเคราะห์และนำเสนอตัวอย่างสื่อและสารในสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และนำเสนอการเลือกใช้ประโยชน์จากสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษา โดยให้ผู้เรียนนำเสนอตัวอย่างของสื่อที่เหมาะสมและประโยชน์ที่ได้รับจากสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษานั้น

ขั้นที่ 4 สร้างสรรค์เนื้อหาและผลิตสื่อสารสนเทศทางสังคมศึกษา (Create social studies content and media) โดยการสร้างการเรียนรู้เท่าทันสื่อ จากการที่ครูสังคมศึกษาให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติ สร้างสรรค์เนื้อหาและผลิตสื่อสารสนเทศทางสังคมศึกษา โดยให้ผู้เรียนนำความรู้ความเข้าใจเรื่องรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศไปประยุกต์ในการสร้างสรรค์และผลิตสื่อที่ดีและมีคุณภาพในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น วีดิโอ แผ่นพับ บทความ บทกลอน คำขวัญ นิทรรศการ เวทีแลกเปลี่ยนในชุมชนและสังคม ฯลฯ

จากกระบวนการสอนสังคมศึกษาในการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ ครูสังคมศึกษาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียน สรุปได้ ดังนี้

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม (กิจกรรมเห็นด้วยหรือไม่)

ขั้นที่ 1 ศึกษาค้นคว้าปัญหาสังคมศึกษา (Search for problem in social studies)

1. ครูสังคมศึกษาให้ผู้เรียนฟังเพลงคุณธรรม 8 ประการ

2. ครูสังคมศึกษาและผู้เรียนร่วมกันสนทนาถึงเนื้อหาของบทเพลงวีดิโอเกี่ยวกับคุณธรรม 8 ประการ ที่ทำให้ทุกคนเป็นคนดีและอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ได้แก่ 1) ขยัน 2) ประหยัด 3) ความซื่อสัตย์ 4) มีวินัย 5) สุภาพ 6) สะอาด 7) สามัคคี 8) มีน้ำใจ

3. ครูสังคมศึกษาแบ่งกลุ่มผู้เรียน 5-6 คน จากนั้นครูสังคมศึกษาตั้งประเด็นปัญหาถามผู้เรียนว่า 1) “หากทุกคนในสังคมประพฤติปฏิบัติตนโดยขาดหลักคุณธรรม

ทั้ง 8 ประการ สังคม และประเทศชาติจะเป็นอย่างไร” 2) ให้ผู้เรียนบอกข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

ขั้นที่ 2 สำรวจประเด็นปัญหาสังคมศึกษา (Observe problem in social studies)

4. ครูสังคมศึกษาซักถามเชิงสำรวจว่าเพลงที่เราประทับใจหรือเพลงที่เราชอบคือเพลงอะไร เพราะอะไร เล่าแลกเปลี่ยนกันฟัง และชวนแสดงความเห็นต่อเนื้อหาเพลงนั้น ๆ ด้วยกัน

5. ครูสังคมศึกษาชวนฟังเพลง 1)“คนมีเสน่ห์” (ป้าง นครินทร์) 2) “หรือผู้หญิงชอบคนเลว” ”(Q) 3) “เมาทุกขวดเจ็บปวดทุกเพลง” (ดูโอเมย์) และ 4) “รถของเล่น” (Toycar : เสือโคร่ง/ Tiger) ที่เตรียมมา โดยแบ่งกลุ่มเป็น 4 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มจะได้รับเพลงหนึ่งเพลงเพื่อวิเคราะห์

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์และนำเสนอตัวอย่างสื่อสังคมศึกษา (Analyze and present example of social studies media)

6. ให้แต่ละกลุ่มวิเคราะห์กันว่า เพลงที่ฟังต่อไปนี้ 1) บอกเล่าอะไรบ้าง (ใช้หลัก 5W 1H ในกิจกรรม มาวิเคราะห์) 2) ค่านิยมหรือทัศนคติที่แฝงอยู่คืออะไรและเป็นอย่างไร 3) เพราะอะไรถึงเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย กับค่านิยมหรือทัศนคติที่แฝงมากับเพลงนั้น

7. หลังจากแต่ละกลุ่มวิเคราะห์เสร็จ ให้นำเสนอและอภิปรายถกเถียงกันด้วยเหตุผลว่า สิ่งที่เพื่อนนำเสนอนั้นเราเห็นด้วยกับเพื่อนหรือเห็นต่างอย่างไร

8. ครูสังคมศึกษาสรุปถึงการใช้เหตุผลในการพิจารณา โดยใช้คำถามหลังกิจกรรมร่วมกันกับผู้เรียน เช่น ค่านิยมหรือทัศนคติที่แฝงมากับสื่อนั้นสร้างผลกระทบต่อสังคมในด้านใดบ้าง, แนวทางการสร้างค่านิยมหรือทัศนคติที่ดีในการสร้างสังคมให้น่าอยู่ทำได้อย่างไรบ้าง

ขั้นที่ 4 สร้างสรรค์เนื้อหาและผลิตสื่อสารสนเทศทางสังคมศึกษา (Create social studies content and media)

9. ครูสังคมศึกษาให้ผู้เรียนผลิตสื่อสารสนเทศทางสังคมศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น วีดิโอ แผ่นพับ บทความ บทกลอน คำขวัญ นิทรรศการ เวทีแลกเปลี่ยนในชุมชนและสังคม ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมในการส่งเสริมค่านิยมหรือทัศนคติที่ดีในสังคมไทย

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม (กิจกรรมใครสร้างสื่อ)

ขั้นที่ 1 ศึกษาค้นคว้าปัญหาสังคมศึกษา (Search for problem in social studies)

1. ครูสังคมศึกษาให้ผู้เรียนดูสื่อโฆษณาแผ่นพับขายครีมบำรุงผิว เซรั่ม โฟมล้างหน้า ลดรอยดำจากสิว ผิวหน้าขาวกระจ่างใส จากนั้นครูสังคมศึกษาตั้งประเด็นปัญหาถามผู้เรียนว่า 1) ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวใช้ได้ผลจริง 100% หรือไม่อย่างไร 2) ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวมักจะเจาะกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ใช้อย่างไร

2. ครูสังคมศึกษาเกริ่นนำให้ผู้เรียนเห็นว่าสื่อทั้งหลายที่เราพบเห็นในชีวิตประจำวันนั้นถูกสร้างขึ้นอย่างมีเป้าหมาย โดยเนื้อหาของสื่อนั้นจะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของเจ้าของสื่อนั้น ๆ ฉะนั้นบทบาทของเจ้าของสื่อจึงเป็นปัจจัยหนึ่งในการกำหนดว่า สื่อนั้นถูกผลิตและนำเสนอเพื่ออะไร

ขั้นที่ 2 สำรวจประเด็นปัญหาสังคมศึกษา (Observe problem in social studies)

3. ครูสังคมศึกษาซักถามเชิงสำรวจว่าผลิตภัณฑ์บำรุงผิวที่เราประทับใจหรือผลิตภัณฑ์บำรุงผิวที่เราชอบคือผลิตภัณฑ์อะไร เพราะอะไร เล่าแลกเปลี่ยนกันฟังและชวนแสดงความเห็นต่อเนื้อหาสื่อโฆษณานั้น ๆ ด้วยกัน

4. ครูสังคมศึกษาตั้งประเด็นให้ผู้เรียนได้ลองคิดและประเมินตามโจทย์ที่ว่า "หากเจ้าของสื่อเป็นผู้ที่อยู่ในบทบาทต่าง ๆ ต่อไปนี้ แต่ละบทบาทมีวัตถุประสงค์ของการผลิตสื่อเพื่ออะไรได้บ้าง" (นักแสดง เน็ตไอดอล นักร้อง พริตตี้ นางแบบ นายแบบ ฯลฯ)

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์และนำเสนอตัวอย่างสื่อสังคมศึกษา (Analyze and present example of social studies media)

5. ครูสังคมศึกษาให้ผู้เรียนวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ของบทบาทเจ้าของสื่อและวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร เช่น 1) ทำไมแต่ละบทบาทจึงมีวัตถุประสงค์ของการใช้สื่อที่แตกต่างกัน 2) สรุปแล้วบทบาทของเจ้าของสื่อและวัตถุประสงค์ของการสื่อสารนั้นสัมพันธ์กันอย่างไร

6. หลังจากแต่ละกลุ่มวิเคราะห์เสร็จ ให้นำเสนอและอภิปรายถกเถียงกันด้วยเหตุผลว่า สิ่งที่เพื่อนนำเสนอนั้นเราเห็นด้วยกับเพื่อนหรือเห็นต่างอย่างไร

7. ครูสังคมศึกษาสรุปถึงการใช้เหตุผลในการพิจารณา โดยใช้คำถามหลังกิจกรรมร่วมกันกับผู้เรียน เช่น ค่านิยมหรือทัศนคติที่แฝงมากับสื่อนั้นสร้างผลกระทบต่อสังคมในด้านใดบ้าง, แนวทางการสร้างค่านิยมหรือทัศนคติที่ดีในการสร้างหน้าที่พลเมืองของบทบาทเจ้าของสื่อได้อย่างไรบ้าง

ขั้นที่ 4 สร้างสรรค์เนื้อหาและผลิตสื่อสารสนเทศทางสังคมศึกษา (Create social studies content and media)

8. ครูสังคมศึกษาให้ผู้เรียนผลิตสื่อสารสนเทศทางสังคมศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น วีดิโอ แผ่นพับ บทความ บทกลอน คำขวัญ นิทรรศการ เวทีแลกเปลี่ยนในชุมชนและสังคม ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทเจ้าของสื่อที่ดีควรมีคุณสมบัติอย่างไร

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ (กิจกรรมโฆษณาสินค้าชวนเชื่อ)

ขั้นที่ 1 ศึกษาค้นคว้าปัญหาสังคมศึกษา (Search for problem in social studies)

1. ครูสังคมศึกษาให้ผู้เรียนสื่อโฆษณาแผ่นพับขายโทรศัพท์มือถือ จากนั้นครูสังคมศึกษาตั้งประเด็นปัญหาถามผู้เรียนว่า 1) สินค้าดังกล่าวจำหน่ายให้กับคนกลุ่มใดบ้าง อย่างไร 2) หากผู้เรียนมีโอกาสเป็นเจ้าของบริษัทผลิตสินค้าและโฆษณาประเภทโทรศัพท์มือถือ จะมีกลยุทธในการโฆษณาอย่างไรให้ผู้บริโภคซื้อสินค้านั้นในเวลาอันสั้นและรวดเร็ว

2. ครูสังคมศึกษาแบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 6-7 คน (หรือน้อยกว่า) โดยให้ครูสังคมศึกษาสมมติบทบาท ให้ตัวเองเป็นเจ้าของบริษัทโทรศัพท์มือถือสำหรับวัยรุ่น และให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่ม สมมติบทบาทเป็นบริษัทผลิตสินค้าและโฆษณา พร้อมทั้งกำหนดสถานการณ์ว่าเจ้าของบริษัทโทรศัพท์มือถือต้องการผลิตสินค้าและโฆษณาขายวัยรุ่น จึงติดต่อบริษัทโฆษณาให้ช่วยพัฒนาสินค้าและโฆษณาเพื่อขายสินค้านั้น

ขั้นที่ 2 สำรวจประเด็นปัญหาสังคมศึกษา (Observe problem in social studies)

3. ครูสังคมศึกษาซักถามเชิงสำรวจว่าสินค้าโทรศัพท์มือถือที่ลูกค้าสนใจมากที่สุด เพราะอะไร เล่าแลกเปลี่ยนกันฟัง และชวนแสดงความเห็นต่อเนื้อหาสื่อโฆษณานั้น ๆ ด้วยกัน

4. ให้ผู้เรียนช่วยกันคิด "สินค้าโทรศัพท์มือถือยอดเยี่ยม" ขึ้นมากลุ่มละ 1 เครื่อง ที่สามารถทำให้จุดบกพร่องที่เลือกนั้นดูดีขึ้นมาได้ โดยวาดรูปสินค้าและตั้งชื่อให้ดึงดูดใจในกระดาษซีกขวา

5. ให้แต่ละกลุ่มระดมกันว่า ข้อดี-ข้อด้อยของสินค้า (โทรศัพท์มือถือ) ที่ตนคิดนั้นมีอะไรบ้าง โดยเขียนข้อดีลงในพื้นที่ว่างของกระดาษซีกขวา และเขียนข้อด้อยบริเวณด้านหลังของกระดาษ

6. เมื่อแต่ละกลุ่มได้คิดสินค้า ชื่อสินค้า ข้อดี-ข้อด้อยของสินค้าแล้ว ให้คิดโฆษณาทางโทรทัศน์ 1 ชิ้น ของสินค้านี้ โดยมีความยาวไม่เกิน 30 วินาที พร้อมทั้งซ้อมการแสดงโฆษณา

7. แต่ละกลุ่ม (บริษัทผลิตโฆษณา) นำเสนอโฆษณาสินค้าโทรศัพท์มือถือของตนเอง โดยสลับกันเป็นผู้นำเสนอสื่อโฆษณาและผู้บริโภคสื่อ หลังจากที่ชมโฆษณาแล้ว ให้มีการซักถามผู้บริโภคสื่อถึงรายละเอียดสินค้าและข้อดีของสินค้า

8. เมื่อนำเสนอครบทุกกลุ่มแล้ว ให้ผู้บริโภคทุกคนเลือกซื้อสินค้าโทรศัพท์มือถือ 1 เครื่อง จากโฆษณาที่ได้รับชมไป โดยที่ห้ามซื้อสินค้าโทรศัพท์มือถือของกลุ่มตัวเอง เพื่อเป็นการลงคะแนนให้กับสินค้าและโฆษณาที่น่าสนใจ หลังจากเลือกแล้วให้สุ่มถามผู้เรียนว่า "เลือกเพราะอะไร"

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์และนำเสนอตัวอย่างสื่อสังคมศึกษา (Analyze and present example of social studies media)

9. ครูสังคมศึกษาให้ผู้เรียนวิเคราะห์สินค้าโทรศัพท์มือถือว่ามีข้อด้อยอะไรบ้างที่ไม่ได้บอก

10. หลังจากแต่ละกลุ่มวิเคราะห์เสร็จ ให้นำเสนอและอภิปรายถกเถียงกันด้วยเหตุผลว่า สิ่งที่เพื่อนนำเสนอนั้นเราเห็นด้วยกับเพื่อนหรือเห็นต่างอย่างไร

11. ครูสังคมศึกษาสรุปถึงการใช้เหตุผลในการพิจารณา โดยใช้คำถามหลังกิจกรรมร่วมกันกับผู้เรียน เช่น ค่านิยมหรือทัศนคติที่แฝงมากับสื่อนั้นสร้างผลกระทบต่อสังคมในด้านใดบ้าง, แนวทางการสร้างค่านิยมหรือทัศนคติที่ดีในการโฆษณาสินค้าชวนเชื่อต้องทำอย่างไรบ้าง

12. ครูสังคมศึกษาถามและพูดคุยถึงสื่อและวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร เช่น โฆษณาชิ้นไหนทำให้เราจดจำสินค้าได้ดีที่สุด เพราะอะไร, เพราะอะไร โฆษณาจึงบอกข้อมูลของสินค้าให้ผู้บริโภคไม่หมด หรือบอกความจริงเพียงบางส่วน (โดยให้ย้อนนึกถึงความคิด ความรู้สึกขณะผลิตโฆษณา)

ขั้นที่ 4 สร้างสรรค์เนื้อหาและผลิตสื่อสารสนเทศทางสังคมศึกษา (Create social studies content and media)

13. ครูสังคมศึกษาให้ผู้เรียนผลิตสื่อสารสนเทศทางสังคมศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น วีดิโอ แผ่นพับ บทความ บทกลอน คำขวัญ นิทรรศการ เวทีแลกเปลี่ยนในชุมชนและสังคม ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกบริโภคสินค้าอย่างมีคุณภาพต้องทำอย่างไร เพื่อไม่ให้ตกเป็นเหยื่อโฆษณาสินค้าชวนเชื่อ

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ (กิจกรรมตั้งคำถามด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์)

ขั้นที่ 1 ศึกษาค้นคว้าปัญหาสังคมศึกษา (Search for problem in social studies)

1. ให้ผู้เรียนรวมกลุ่ม กลุ่มละ 4-5 คน พร้อมแจกกระดาษ ปากกากลุ่มละ 1 ชุด และข่าวจากหนังสือพิมพ์ หรือบทความ บทกลอน คำขวัญ ที่ครูสังคมศึกษาได้เตรียมไว้ 1 ชิ้น รูปแบบใดก็ได้ เช่น สกู๊ปข่าว (รายงานพิเศษ) คอลัมน์ บทความพิเศษ บทกลอน คำขวัญ ฯลฯ

ขั้นที่ 2 สำรวจประเด็นปัญหาสังคมศึกษา (Observe problem in social studies)

2. แต่ละกลุ่มอ่านรายละเอียดเพื่อจับประเด็นหลักของเนื้อหาของข่าวนั้น ว่า “เนื้อหาหลักว่าอย่างไร” ซึ่งเป็นวิธีการในการจับประเด็นหลักที่อยู่ในเนื้อหาของข่าวนั้น ๆ โดยแต่ละกลุ่ม มีเวลา 10 นาที ด้วยการใช้คำถามด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์มีอยู่ 5 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดหัวเรื่องที่ต้องการจะศึกษา (โดยการถามคำถามในรูปแบบ 5W.1H. ได้แก่ Who (ใคร) What (ทำอะไร) When (เมื่อไร) Where (ที่ไหน) Why (เหตุใดหรือทำไม) และ How (อย่างไร) 2) การรวบรวมหลักฐานที่เกี่ยวข้อง 3) การประเมินคุณค่าของหลักฐานที่ได้มา 4) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และจัดหมวดหมู่ข้อมูล และ 5) การเรียบเรียงหรือการนำเสนอข้อมูล

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์และนำเสนอตัวอย่างสื่อสังคมศึกษา (Analyze and present example of social studies media)

3. แต่ละกลุ่มวิเคราะห์และนำเสนอแลกเปลี่ยนประเด็นหลักของเนื้อหาที่พบจากสื่อที่เลือก โดยมีหัวข้อการนำเสนอคือ 1) ใครเป็นผู้กำหนดสร้างเนื้อหาสาระ 2) เนื้อหาสาระหลักมีว่าอย่างไร เมื่อทุกกลุ่มนำเสนอแล้ว ให้ผู้นำกิจกรรมหรือครูสรุปวิเคราะห์ถึงเนื้อหาที่นำเสนอของแต่ละกลุ่ม

4. ครูสังคมศึกษาให้ผู้เรียนได้ฝึกซ้ำ โดยนำวิธีการจับประเด็นหลักในสื่อมาจับประเด็นเนื้อหาของรายการเล่าข่าว โดยเปิดคลิปรายการเล่าข่าวให้ผู้เรียนได้ดูร่วมกัน วิเคราะห์ร่วมกัน และนำเสนอแลกเปลี่ยนร่วมกัน จากนั้นครูสรุปผลการวิเคราะห์ เปรียบเทียบความเหมือน ความต่างกันอีกครั้ง

5. ครูสังคมศึกษาชวนหาคำตอบและสรุปด้วยคำถามหลังกิจกรรมร่วมกันกับผู้เรียน เช่น 1) สิ่งที่ปะปนมากับประเด็นของเนื้อหาในสื่อคืออะไรบ้าง 2) ทำอย่างไรเราจึงจับประเด็นหลักของข่าวสารได้ถูกต้องชัดเจน

ขั้นที่ 4 สร้างสรรค์เนื้อหาและผลิตสื่อสารสนเทศทางสังคมศึกษา (Create social studies content and media)

6. ครูสังคมศึกษาให้ผู้เรียนผลิตสื่อสารสนเทศทางสังคมศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น วีดิโอ แผ่นพับ บทความ บทกลอน คำขวัญ นิทรรศการ เวทีแลกเปลี่ยนในชุมชนและสังคม ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ (กิจกรรมสื่อถูกทำให้เชื่อว่า)

ขั้นที่ 1 ศึกษาค้นคว้าปัญหาสังคมศึกษา (Search for problem in social studies)

1. ครูสังคมศึกษาอุ่นเครื่องความคิด โดยการชวนคุยถึงลักษณะของตัวละครที่เคยพบเห็นในโฆษณาว่ามีลักษณะอย่างไรบ้าง แล้วแบ่งกลุ่มผู้เรียนประมาณ 5 กลุ่ม

ขั้นที่ 2 สำรวจประเด็นปัญหาสังคมศึกษา (Observe problem in social studies)

2. ครูสังคมศึกษาซักถามเชิงสำรวจว่าผลิตภัณฑ์ที่วัยรุ่นชอบคือผลิตภัณฑ์อะไร เพราะอะไร เล่าแลกเปลี่ยนกันฟัง และชวนแสดงความเห็นต่อเนื้อหาสื่อโฆษณานั้น ๆ ด้วยกัน

3. ทุกกลุ่มส่งตัวแทนมาจับฉลากว่ากลุ่มใดได้วิเคราะห์โฆษณาใด ให้แต่ละกลุ่มดูโฆษณาที่จับฉลากได้ แล้ววิเคราะห์ลักษณะของตัวละครที่ปรากฏอยู่ในโฆษณาว่ามีความสัมพันธ์อย่างไรกับตัวสินค้า

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์และนำเสนอตัวอย่างสื่อสังคมศึกษา (Analyze and present example of social studies media)

4. แต่ละกลุ่มวิเคราะห์และนำเสนอ จากนั้นครูสังคมศึกษาช่วยสรุปเป็นลักษณะตัวละครทั้ง 5 แบบที่โฆษณามักกระตุ้นโน้มน้าวให้เราเป็น ตามแนวการอธิบายขั้นที่ 1 และอธิบายเสริมถึงเรื่องการกระตุ้นและโน้มน้าวของสื่อตามแนวการอธิบายขั้นที่ 2

5. คุยแลกเปลี่ยนกับผู้เรียนและชวนแต่ละกลุ่มคิดกันว่า “เมื่อใช้สินค้าบริการนั้น ๆ แล้ว เราจะเป็นคนแบบที่สื่อบอกหรือไม่ ถ้าคำตอบว่าไม่ เราจะโต้ตอบประเด็นเนื้อหาโฆษณาชิ้นนั้นอย่างไร” แต่ละกลุ่มระดมความคิดให้ได้มากที่สุด

ขั้นที่ 4 สร้างสรรค์เนื้อหาและผลิตสื่อสารสนเทศทางสังคมศึกษา (Create social studies content and media)

6. ให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มผลิตและแสดงโฆษณารณรงค์กลุ่มละ 1 ตัว ที่มีเนื้อหาตอบโต้ประเด็นในโฆษณา มีความยาวไม่เกิน 1 นาที

7. แต่ละกลุ่มแสดงนำเสนอโฆษณา และครูสังคมศึกษาสรุปประเด็นจากการนำเสนอของแต่ละกลุ่มและสรุปตามแนวการอธิบายขั้นที่ 3

8. ครูสังคมศึกษาชวนหาคำตอบและสรุปด้วยคำถามหลังกิจกรรมร่วมกันกับผู้เรียน เช่น 1) เรามีความต้องการที่จะเป็นเหมือนตัวละครในสื่อก่อนที่สื่อบอกหรือสื่อบอกให้เรารู้ก่อนเราจึงเกิดความต้องการตามมา 2) คิดว่าตัวเราควรมีลักษณะเช่นไร หรือมีอัตลักษณ์เช่นไร แบบไหนที่เราควรเป็นและเหมาะกับเรา ตลอดจนวิเคราะห์อิทธิพลและผลกระทบของสื่อ (Media effect) ผ่านการจัดนิทรรศการเวทีแลกเปลี่ยนในชุมชนและสังคม ฯลฯ ร่วมกัน

จากกระบวนการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาในการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ สรุปได้ว่า ครูสังคมศึกษาต้องจัดการเรียนรู้เนื้อหาสังคมศึกษาทั้ง 5 สาระการเรียนรู้ ได้แก่ สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ และ สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ ผ่านการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติเป็นหลัก โดยครูสังคมศึกษาสามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ทั้งในและนอกห้องเรียน รวมทั้งสามารถใช้ได้กับผู้เรียนทุกระดับทั้งการเรียนรู้เป็นรายบุคคล การเรียนรู้แบบกลุ่มเล็กและการเรียนรู้แบบกลุ่มใหญ่ที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบ Active Learning ตลอดจนการส่งเสริมการแสดงออกถึงความเป็นพลเมืองที่มีความกระตือรือร้น โดยอาศัยการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาครูคอยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกสาธารณะ เป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมในอนาคตให้ดีขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทสรุป

ในช่วงศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา (ค.ศ. 2000 –ปัจจุบัน) พลเมืองทั่วโลกให้ความสนใจในประเด็นเรื่องการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศมากขึ้น เพราะถือเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ยุคใหม่เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การส่งเสริมให้การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศผ่านการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีในโลกไร้พรมแดนนี้ จำเป็นต้องอาศัยบทบาทครูผู้สอน ผู้ซึ่งเป็นผู้วางรากฐานความรู้ ความคิด ทักษะ ประสบการณ์ในการเรียนรู้ต่อผู้เรียน เพื่อเป็นพลังพลเมือง

ในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า บทบาทผู้สอนในสังคมไทยจึงไม่ต่างจากประเทศอื่นในโลกที่ต้องรู้จักใช้ยุทธวิธีที่หลากหลายในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทุกยุคทุกสมัย นอกจากนี้ การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศในการสร้างพลเมืองตื่นรู้สำหรับครูสังคมศึกษา จะทำให้ผู้สอนทำความเข้าใจถึงองค์ประกอบสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศทางสังคมศึกษาแล้ว ยังทำให้ผู้สอนทราบถึงเนื้อหาสารที่สื่อสารสนเทศผลิตขึ้น ตลอดจนทำให้เกิดประโยชน์ในกระบวนการสอนและการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนได้เก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความวิชาการ จากฐานข้อมูลออนไลน์ 5 ฐานที่ใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการออกแบบกิจกรรม ซึ่งครูสังคมศึกษาได้ขยายความรู้ในการเสริมพลังพลเมืองในอนาคตในการตื่นรู้ โดยให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยใจที่เปิดกว้าง และมองเห็นความต้องการของทุกกลุ่ม ผ่านสื่อสารสนเทศที่ครูสังคมศึกษาและผู้เรียนให้ความสนใจ เช่น ข่าวจากหนังสือพิมพ์ สกู๊ปข่าว (รายงานพิเศษ) คอลัมน์ หรือบทความ บทกลอน คำขวัญ วีดิโอ แผ่นพับ โฆษณา เพลง ฯลฯ ซึ่งมีกระบวนการสำคัญที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ ซึ่งมี 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ศึกษาค้นคว้าปัญหาสังคมศึกษา ขั้นที่ 2 สำรวจประเด็นปัญหาสังคมศึกษา ขั้นที่ 3 วิเคราะห์และนำเสนอตัวอย่างสื่อสังคมศึกษา และ ขั้นที่ 4 สร้างสรรค์เนื้อหาและผลิตสื่อสารสนเทศทางสังคมศึกษา ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีความหมาย

เอกสารอ้างอิง

กฤษณา ชาวไทย. (2556). พัฒนาการและการขับเคลื่อนแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อในประเทศไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

โตมร อภิวันทนากร. (2552). คู่มือจัดกระบวนการและกิจกรรมเพื่อพัฒนาเยาวชนรู้เท่าทันสื่อ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ปิ่นโต.

ธีรพัฒน์ วงศ์คุ้มสิน. (2562). ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ การรู้เท่าทันสื่อ และความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 45(2), 127-161.

นิธิดา วิวัฒน์พาณิชย์. (2558ก). การพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

นิธิดา วิวัฒน์พาณิชย์. (2558ข). การพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์, วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. 9(3), 209-219.

บุบผา เมฆศรีทองคำ. (2552). การรู้เท่าทันสื่อ : การก้าวทันบนโลกข่าวสาร, วารสารนักบริหาร. 31(1), 117-123.

ประพรรธน์ พละชีวะ, อังคนา กรัณยาธิกุล, ดนุชา สลีวงศ์, เลอลักษณ์โอทกานนท์. (2560). แนวทางการพัฒนากิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย, วารสารวิจัยรำไพพรรณี. 11(3), 23-30.

ปวีณา มะแซ. (2561). การพัฒนาแบบวัดทักษะการรู้เท่าทันสื่อในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีการตอบสนองข้อสอบแบบพหุวิภาค. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

พรทิพย์ เย็นจะบก. (2552). ถอดรหัส ลับความคิดเพื่อการรู้เท่าทันสื่อ : คู่มือการเรียนรู้เท่าทันสื่อ. กรุงเทพฯ : ออฟเซ็ทครีเอชั่น.

แพรวพรรณ อัคคะประสา. (2557). “แนวคิดและทฤษฎีการรู้เท่าทันสื่อ” ในฐานะวัฒนา สุขวงศ์และคณะ. (2557). รู้เท่าทันสื่อ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคุ้มครองผู้บริโภคในกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์.

วิลาสินี พิพิธกุล. (2556). การสร้างสารสนเทศคุณภาพ : รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ศรีดา ตันทะอธิพานิช. (2555). รู้เท่าทันสื่อ ICT. กรุงเทพฯ : เอเชียแปซิฟิคอ๊อฟเซ็ท.สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน. (ม.ป.ป.). คู่มือจัดการเรียนรู้การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล เพื่อการสร้างพลเมือง. กรุงเทพฯ : สถาบันฯ.

สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน. (2560). กรอบแนวคิด พลเมืองประชาธิปไตย เท่าทันสื่อสำรสนเทศและ ดิจิตอล. กรุงเทพฯ : สถาบันฯ.

อัษฎา พลอยโสภณ และมฤษฎ์ แก้วจินดา. (2559). การปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวคิดเหตุผล อารมณ์และพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร, วารสารบัณฑิตศึกษา.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. 6(2), 145-179.

อุษา บิ้กกิ้นส์. (2555). การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ, วารสารสุทธิปริทัศน์. 26(80), 147-161.

Center for Media Literacy. (2008). Literacy for the 21st century : An overview and orientation guide to media literacy education (2nd ed.). Malibu, CA : Center for Media Literacy.

Christine McWhorter. (2020). The role of agenda melding in measuring news media literacy. Journal of Media Literacy Education, 12(1), 145-158.

Didin Saripudin, Kokom Komalasari & Anggraini, D.N. (2020). Value-Based Digital Storytelling Learning Media to Foster Student Character. International Journal of Instruction. April 2021,Vol.14, No.2. 369-384.

Jason Harshman. (2017). Developing Globally Minded, Critical Media Literacy Skills. Journal of Social Studies Education Research. 8(1), 69-92.

Kersch, D.F. (2019). Hosting and healing: A framework for critical media literacy pedagogy. Journal of Media Literacy Education, 11(3), 37-48.

McKinney, K. (1993). Sociology Through active learning. San Francisco : Jossey-Bass.

Neiny Ratmaningsih & Diana Noor Anggraini. (2018). Developing Civicpedia as a Civic Education E-Learning Media To Improve Students' Information Literacy. Journal of Social Studies Education Research. 9(3), 45-61.

Nowell, S.D. (2019). Commercials as social studies curriculum: Bridging content & media literacy. Journal of Media Literacy Education, 11(3), 91-97.

Robin Kabha. (2019). Cognitive, Affective, Social and Cultural Aspects of Teaching and Learning in Media Studies. European Journal of Educational Research. Volume 8, Issue 4, 1287 - 1294.

Shin, D.S. (2018). Social Media & English Learners' Academic Literacy Development.21st Century Learning & Multicultural Education. MULTICULTURAL EDUCATION, 13-16.

Teemu Valtonen, Matti Tedre, Kati Mäkitalo & Henriikka Vartiainen. (2019). Media Literacy Education in the Age of Machine Learning. Journal of Media Literacy Education 11 (2), 20-36.